

nju hrabri i zaštićuje muškom snagom svoga velikog tela. U tome mu pomaže i ona, jer voljno uzima izgled slabe žene koja se privija i traži zaštitu. Ali čim ponovo zapucaju topovi ili odjeknu tupe eksplozije bombi u daljini, uloge se menjaju. On zaboravlja svaki obzir i postaje opet plen bezumnog straha, i ona ga drži na sebi, umiruje i hrabri da ne padne kao bespomoćna masa na zemlju i ne počne glasno da jauče. Tako njena svest radi za oboje.

A kad mine opasnost, on se odvoji od nje, kao polip posle minule potere, baci samo nepoverljiv brz pogled oko sebe i, još jednako bled, počinje da sakuplja stvari, ali sada već sa zaštitničkim stavom mužjaka koji u svemu više zna i bolje može od slabe žene. A ona ga tiho, na stranom jeziku da drugi ne bi razumeli, opominje da obriše znoj sa čela i pljuvačku iz uglova usana. Posle toga oboje brzo ulaze u svoje lažne i doživotne uloge samosvesnog muškarca i slabe žene.

Takvih i drugih, još većih i neobičnijih, vidljivih i nevidljivih razaranja i promena ima danas u ovom bombardovanom gradu manje-više svuda, u svakoj kući, u mnogoj porodici i mnogom pojedincu.

(1960)

SLUČAJ STEVANA KARAJANA

Samo ljudima koji u suštini ne vole nikog i ništa do same sebe može tako duboko i trajno da omrzne život kao što je tih oktobarskih dana 1944. godine omrznuo Stevanu Karajanu, privredniku i kućevlasniku. A to kod njega nije od danas ni od juče: ima dobra godina dana otkako je to počelo.

U dve reči može se kazati ko je i šta je Stevan Karajan. On je došao u Beograd 1920. godine kao mali bankarski činovnik odnekud ispreka. Radio je dve-tri godine uporno i predano, uslužan i strpljiv a hladan kao stakleni šalter za kojim je sedeo. Tako, dok talas lakog bogaćenja nije i njega izdigao kao tolike druge i načinio od njega samopouzdana čoveka, domaćina i privrednika.

Takvih naglih uspeha, koji menjaju i samog čoveka, a ne samo njegov društveni položaj, bilo je u našem tzv. poslovnom svetu tih godina dosta. Slučaj Stevana Karajana zanimljiv je samo po tome što može da posluži kao školski primer takvog uspona, savršen i „čist“ u svima svojim oblicima i fazama, kao uspeo eksperiment.

Za kratko vreme Karajan je sazio prvu kuću, doveo ženu iz uticajne beogradske porodice u nov stan, i na kapiji te kuće prikovao malenu ali jaku tablicu od mesinga na kojoj je bilo urezano njegovo ime, ništa do ime Stevan Karajan, a to i ne zvuči kao ime živa čoveka ili naziv preduzeća nego kao neka šifra u trgovačkoj korespondenciji.

Poslovne veze Stevana Karajana razvijale su se neprestano, imetak je rastao i pretvarao se u nove, bolje i sigurnije investicije kojima se lakše rukuje, jer on je sada mogao da bira i odbacuje. Nešto svojom veštinom, a nešto pomoću ženinih rođaka kojih je bilo svuda, na svima „pozicijama“, on je postao akcionar najsigurnijih preduzeća koja su se granala i po Bosni i Sloveniji, član odbora u dve najveće beogradske banke; sazio je još dve velike kuće, građene od prvih beogradskih arhitekata, na najboljim „placevima“ koje mu je žena donela, oslobođene poreza. Te tri velike kuće i prazni „placevi“ sa barakama na samoj obali Dunava, donosili su mu prihod koji je prelazio sumu od 150.000 dinara mesečno. A sve viškove on je ulagao sa najvećom pažnjom, samo nasigurno. Tako su njegovi kapitali bili raspoređeni kao dobra vojska, raspoređeni i obezbeđeni sa veštinom, oprezom i mudrim predviđanjem svih mogućih mogućnosti.

Tada je i on u licu, govoru i držanju uzeo onaj izraz hladne i nadmoćne sigurnosti koji ga više nije ostavljao. Samo ljudi sa ograničenim duševnim vidikom i velikom moralnom ravnodušnošću mogu da pokazuju takvu sigurnost i nastupaju prema drugim ljudima i prema svemu što život donosi. Kod Karajana je taj izraz doteran do savršenstva. On je prolazio

kroz život kao visok, naočit čovek odmerenog držanja, pravilnih crta lica i ne samo lica nego pravilne reči i hoda, pravilnog pokreta i pogleda, računa i rukopisa, svega što je na njemu i što dolazi od njega.

Njegov mir nije poremetila ni neprijatna činjenica da u braku nisu imali dece, ni ženina glupost, koju je, uostalom, otkrio još za vreme kratkog vereničkog života. Redak je slučaj da se glupa žena s godinama ne prozli, naročito ako se njeno zdravlje ili njene ekonomske prilike pogoršaju. Ali Karajan je i tu imao sreću. Njihove su prilike bile i ostale više nego povoljne, a njegova žena je bila i ostala zdrava, mirna i odana domaćica, koja je nalazila da je sve na svetu na svom mestu, a najbolje i najsavršenije stvorenje u tom savršenom svetu da je njen muž.

Tako je, siguran u svemu, pravilno živeo Stevan Karajan i pravilno bi i umro valjda i pravilno bio sahranjen da nisu u svetu nastali potresi, promene i udari protiv svake i najtvrđe pravilnosti i sigurnosti.

Veliko nemačko bombardovanje Beograda, 6. aprila 1941. godine, i slom države koji je nastupio odmah posle toga Stevan Karajan je podneo bez veće štete i stradanja, bez dubljeg potresa u sebi. Kao obazriv čovek, koji ume da predviđa, on je 6. aprila sa ženom bio već u Vrnjcima. U Beograd se vratio krajem aprila. Varoš je zatekao u ruševinama a narod u teškoj zabuni i svakojakim nevoljama, ali od njegove tri velike kuće samo je jedna bila neznatno oštećena. Njihov veliki i lepo uređeni stan bio je sačuvan, jer je kuvarica, prečanka, ostala u stanu i sačuvala sve netaknuto.

Jednu od najvećih soba ustupili su nemačkom oficiru, koji ne samo da nije bio na smetnji, nego im je

umnogom bio neka vrsta zaštite, jer je bio „Austrijanac, fin čovek“.

A kad je okupaciona vlast počela sama da oživljava i pokreće poslove i u finansijama i u privredi, Karajan je oprezno i polagano sredio sve svoje pozicije u bankama i akcionarskim društvima u kojima je bio na ma koji način angažovan, i prilagodio se novim prilikama i propisima. Njemu je, kao poslovnom čoveku, bilo jasno da za ovo vreme važi jedno pravilo: preživeti ga. Preživeti sa što manje štete i bez većeg angažovanja. Ko preživi, tome će se sve popraviti i nadoknaditi.

A pomisao na vreme koje je bilo „pre ovog“ i koje će za one koji prežive biti opet „posle ovoga“, davala mu je snage i strpljenja.

Tako se, posle grubog i naglog „poremećenja“ u aprilu 1941. godine, za Stevana Karajana i njegov uski krug opet smirilo i nekako sredilo. Život se sveo na mudro i strpljivo iščekivanje, a to iščekivanje, i pored neizbežnih teškoća i mnogih strahovanja, nije bilo neizdržljivo.

Sposobnosti, koje su nekad od došljaka i ubogog bankarskog činovnika iz 1920. godine načinile imućnog i uglednog beogradskog zeta i rentijera, pokazale su se u nesmanjenoj vrednosti i sada, dvadeset godina docnije, kad je Beograd bombardovan i zemlja okupirana od Nemaca.

Bezbrojne su i zaista velike bile bede i stradanja koja su nailazila za tih ratnih godina na ovaj kleti Beograd, ali Stevan Karajan je uspeo da njega i njegovu kuću ne pogodi nijedno od velikih okupacionih zala. Oduvek je važio kao „čovek koji ima fini nos i dobro oko“. Taj njegov nos mu je pomogao i ovoga puta da

namiriše sve opasnosti unapred, a dobro oko da ih izbegne kad nastupe. I na svako pitanje: „Kako ste?“ on je mogao miran kao uvek da odgovori: „Da zlo ne čuje, dobro sam.“

Ali krajem 1943. i početkom 1944. godine kao da je zlo čulo. Potkraj zime počelo je sve više da se govori o savezničkom bombardovanju. Radio je otvoreno predupređivao svet, a Nemci su po Beogradu preduzimali mere koje su jasno pokazivale da se zaista očekuje bombardovanje. Naređeno je strogo zamračivanje prozora. Vršeni su probni alarmi sa silaženjem u podrum, obaveznim za sve građane. Tu su se slivala četiri tuceta kirajdžija visoke Karajanove kuće i stvarala ludu gužvu, a on je morao da se meša sa tim ljudima koje dotle nije ni poznao i od kojih ni mesečnu kiriju nije lično primao.

S vremena na vreme javljali su se zaista saveznički avioni, ali samo kao izvidnice. Nemačka protivavionska artilerija gađala ih je bučno i uzaludno, a parčad rasprnutih granata padala su noću na Krajanovu terasu kao grad; on ih je sutradan kupio i posmatrao na dlanu, kao da čita zle poruke nekog drugog sveta.

Tada je stalo da se mračni i lice Stevana Karajana, dotle mirno i jasno kao račun bez ostatka. Teška brigada uvukla se u njega i prvi put u životu kod njega su stali da se javljaju znaci lake nesigurnosti u mišljenju i držanju.

Kad neka brigada i strahovanje zbog nje uzmu u čoveku maha ovako kao što je bio slučaj sa Stevanom Karajanom, onda se taj može smatrati već kao pobeđen, bez obzira na to da li će ili neće nastupiti ono čega se on boji, jer on propada od brige i strahovanja a ne od njihovog ostvarenja.

Karajanova reputacija razumnog, hladnokrvnog i neustrašivog poslovnog čoveka nije bila mnogo preterana; onoliko možda koliko su preterane sve društvene reputacije; on se zaista nije u svom poslovnom životu (a to je značilo: u životu) ničega bojao, ni kriza ni iznenađenja ni podvala: nikad nije zadrhtao od ljudske reči ili pogleda, od pisma ili telegrama, ni od zvonceta na vratima ni od telefonskog poziva. Položaj na koji se bio ispeo u svom svetu bio je lep, dovoljan da sa njega može pogledati celo prostranstvo i potpuno savršenstvo toga sveta, ali ne preterano visok, tako da je na njemu bio zaštićen ne samo od svakog težeg i neočekivanog udarca nego i od naglog pada s visine.

Ona sigurnost, koja je oduvek osnovna težnja i nedostižni cilj svakog građanina, bila je u njegovom slučaju ostvarena do mogućeg maksimuma. On je znao da u svetu ima strahota, naročito u ratnim vremenima, ali je smatrao i tvrdo verovao da je društvo kome pripada tako savršeno i tako moćno da je izuzeto i zaštićeno od njih, bar od onih najgorih, i da je u toj izuzetosti i njegov glavni smisao. Tako je i bilo uvek, i za vreme ekonomske krize 1930. godine i početkom rata 1939. i docnije pod samom okupacijom. Izrično ili prećutno, to su priznavali ljudi, sve vlasti i sve ustanove svega sveta, u svima promenama i prilikama, ili su se bar tome pokoravali. I Karajan je živio sav prožet osećanjem vrednosti, snage i lepote toga svog izuzetnog i neprikosnovenog sveta. U tome je bio izvor njegove sigurnosti. To ga je često ispunjavalo osećanjem nepomućene sreće i mirne veličine. Bilo je trenutaka, naročito u jutarnjim časovima, kod doručka i čitanja novina, kad se to osećanje pretvaralo u nešto što je go-

tovo ličilo na zanos, nadimalo grudi, pelo se kao uzbuđljiv talas u grlo i sve do očiju; i još malo pa suze.

Tako je bilo nekad. Ali ovo sada... Karajan se sve teže branio od čudnog osećanja da je onaj njegov svet doživeo mučki i težak udarac, i da propada od nevidljive ali smrtonosne pukotine na sebi. A to znači da sve propada, ostaju samo gorke misli i duboko razočaranje u države, ustanove, ljude i sve ono što oni govore ili preduzimaju, fizički bol od svega i fizička nesavladiva odvratnost prema svemu.

I sve je to raslo, raslo, dok se jednog majskog dana nije prolomilo i pretvorilo u duboko, nepriznavano ali očigledno očajanje.

Sve se to desilo brzo, i pored svih očekivanja – neočekivano. Na prvi dan Uskrsa, oko deset sati pre podne zapištala je sirena na uzbunu. Kuvarica je pogasila vatru u kuhinji i otrčala za gospođom, koja je, izbezumljena od straha, cikotala, grdeći sve ljude oko sebe i dozivajući u pomoć sve svece sa neba. To je Karajanu bilo stidno, tužno i gadno. Da ne bi morao da gleda i sluša izbezumljenu ženu u podrumu, on zastade u prizemlju, u nadi da bi uzbuna mogla da se razmine na ovome, kao što je često bivalo poslednjih dana. U tom trenutku počele su da padaju prve bombe. Jedna je pala na prazno zemljište pored njegove kuće. I ta njegova kuća se potresla, zaškripala u svim sastavcima, krenula nekud i ona, kao izludela. Brave su na vratima popustile i prozorska stakla poprskala.

On je tu kuću stekao u svojim srećnim godinama, poznata mu je od dubokih temelja na betonskoj ploči do vazdušastih mansarda na petom spratu i ravnog krova sa terasama. Zna tačno sve troškove u vezi sa

njom kao i kretanje prihoda koje ona odbacuje. Sve hartije koje se odnose na njen postanak i njeno održavanje nalaze se u njegovoj kasi, a sva sećanja u njegovoj glavi. To jest nalazila su se. Ali sada ovo ne valja ništa ni sa kućom ni sa glavom. Od udarca one najbliže bombe njemu je između lobanje i kože na temenu prošao studen vetar. I taj vetar ima i ukus i boju i miris i neku naročitu studen.

Iz podruma dopire vriska žene i dece. Tamo se svetlost ugasila a prašina od uglja i maltera ispunila sve prostorije. Izgleda da je smak sveta.

Pa ipak nije bilo tako. Sve se brzo stišalo i umirilo, a oko dva časa posle podne dat je znak da je opasnost prestala. Karajan se oprezno ispeo u svoj stan, pridržavajući mehanički ženu ispod ruke. Devojka im je već ranije javila da u stanu nema veće štete. Na dvema sobama su delimično polupani prozori i eksplozija je ubacila nešto šljunka i zemlje sa praznog terena. Gazili su po staklu i zemlji, i razgledali. Sve je bilo na svom mestu.

Javilo se olakšanje. Devojka je živo mela i čistila, kuvarica je podgrevala ručak, žena je, oživela i vesela, trčkarala i govorila bez prestanka, kao pijan papagaj.

I na ulici svet se glasno doziva i nervozno smeje. Očigledno, svi su radosni što su ostali živi i lako se mire sa gubicima sa kojima se još juče ni u mislima nisu mogli da pomire.

Tako je otpočelo to leto u kom će se, tako često i u raznim oblicima, smenjivati samrtni strah i panika sa osećanjem radosti što je čovek živ i čitav kao i njegovi najbliži i sve što je njegovo. Stevan Karajan neće učestvovati ni u jednom ni u drugom.

Čim je onog prvog dana izišao iz podruma, on je prihvatio za telefon, u nameri da potraži nastojnike u svojim ostalim kućama.

Telefonska veza je bila prekinuta. Ništa. Gluva puštoš i grobni muk i hlad vejali su, kako se njemu činilo, iz slušalice kao iz crnog ambisa. Hteo je da u tu prazninu vikne: „halo“, ali njegovo rođeno grlo bilo je isto tako nemo i uzeto.

Otišao je da natoči čašu vode, ali vodovod je bio prekinut; iz slavine se umesto vode javilo ljutito frktanje, zatim je nešto zapištalo otegnuto i tužno, i groteskno, kao podrugljiv fagot u orkestru, a zatim – mračna i gluva tišina, ista kao ona iz telefonske slušalice. Požurio je da otvori radio, ne bi li čuo kakve vesti o bombardovanju, ali radio je bio mračan i nem; električne struje nije bilo.

Tada je Karajan ostavio sve i seo u fotelju kao poškošen, onako u kaputu i sa šeširom na glavi, kako je izašao iz podruma.

Od tada je provodio dane u tom položaju, u polumračnoj sobi, uvek sa šeširom na glavi, ogrnut i onda kad su počele vrućine. Jer u njemu je ostalo nešto od onog smrtonosnog vetra od prve bombe, i ta mu se studen širila od glave celim telom.

Za vreme uzbune, koje su učestale, on je silazio ćutke u podrum, ali čim bi se vratio, sedao je u svoju fotelju, zgrčen, s podignutom jakom i šeširom nabijenim na oči.

Žena je često prilazila toj fotelji, nastojeći svojim slabim duhovnim snagama da ga malo razgovori i razvedri, ali on je samo ćutke odmahivao glavom. Odmah posle onog prvog bombardovanja, on je pokušao

da sa njom razgovara i rekao joj nekoliko reči koje su mu se činile isuviše blede i slabe da izraze njegovo ogorčenje i beznade.

– Kad je došlo do toga da i ovakve mirne i čestite građane biju iz visina bombama kao crnce ili bandite i da im imanje uništavaju gore nego šumu i ledinu, onda nema više života ni rada ni sigurnosti. Ovo nije rat, ovo je kraj sveta!

– Zverovi! – rekla je žena glupo i neumesno.

On ju je samo presekao pogledom i osetio se još više neshvaćen i sam u svom očajanju.

Dolazili su nastojnici iz obe kuće i donosili posle svakog bombardovanja vesti, utešne vesti; da su kuće ostale cele, predlagali sitnije opravke ili promenu kirajdzija. On ih je, prvi put otkako ga poznaju, slušao tupo i odsutno, sa ćutanjem koje je prelazilo u nemost. To ih je najpre iznenadilo, pa s vremenom počelo da plaši.

Pozivali su ga u banke, na sednice upravnih odbora, on je na sve pozive odgovarao da je bolestan.

Dolazili su, kao i ranije, kumovi i prijatelji, poslovni ljudi kao i on što je. Pričali su o žrtvama bombardovanja, o skloništima, o cenama namirnica, o izgledima i obrtima velikog rata, o strahu od boljševizma, koji kao tiho tištanje na ožičici prati sada svako jutarnje i večernje čitanje novina ili slušanje radija. A sve se na kraju svodilo na to da je ipak glavno: preživeti.

Karajan je ćutao. Teško mu je bilo da ih sluša, kao da sa svakom reči uvećavaju teret koji mu pritište grudi, i samo ga je obzir učtivosti nagonio da se pretvara kao da prati razgovor, ali ga nikakav obzir i nikakva učtivost nisu mogli naterati da sam ma šta kaže. Me-

đu poslovnim ljudima govorilo se da je Karajan „izgubio nerve“. Neki su dolazili naročito da to provere, ali on ih nije udostojio ni pažljiva pogleda, a kamoli objašnjenja. Izlazeći od njega, jedan od tih Karajanovih poslovnih prijatelja prekinuo je diskusiju o Karajanovim žvcima i rekao suvo i stvarno:

– Šta ima? Pregoreo kao sijalica. Gotovo.

Ma ko dolazio i ma šta govorio, Karajan nije više nalazio ni reči ni osmejka. Počeo je ređe da se brije i neuredno presvlači; odelo nije menjao. A od same pomisli na ma kakav, pa i najmanji posao, u njemu se dizalo dotle nepoznato osećanje fizičke odvratnosti.

I što je najgore, sve to što ga koči, guši i ubija ne može se ničim izraziti, nikome kazati, bar ne uobičajenim izrazima i ne ljudima oko sebe; možda samo jakom i suzama, nečim kao muzika i pesma, i nekako izvanredno svečano, pred licem celoga sveta. U sećanju mu je, sam ne zna otkud i zašto, iskrsavao neki slepac, koga je davno, kao dete, čuo kako zapeva i bogorada na nekom vašaru, u masi uzavrelog naroda. S mukom je razgonio čudne misli i takva dotle nepoznata osećanja, i samo je jače stezao usne i prigrtao kaput oko sebe.

Zbog Karajanovog držanja posete su bivale sve ređe. Kraj njegove fotelje čučala je žena. Tuga je njenim očima davala neki jadan, životinjski izraz koji Karajan nije mogao da podnese. Gonio ju je od sebe, ali ona se neprestano vraćala i uporno ga posmatrala, tražeći uzalud ma kakvog traga od nekadašnjeg Karajana i njegovog poslovičnog „nosa“ i „oka“.

Tako su prolazili nedelje i meseci te poslednje ratne godine. Sa Stevanom Karajanom bivalo je sve gore.

Otkako je ono za prvog bombardovanja, u maju mesecu, stao da mu mrkne život i gorča vek, to nije prestalo sve do ovih oktobarskih dana. A kad je „zapucalo“ oko Beograda, pa po beogradskim ulicama i kad su unezvereni ljudi stali da se preseljavaju u podrum, uz uplašeno dovikivanje, Karajan ih je ćutke gledao kao slepce i maloumnike, koji su iznenađeni i uzbuđeni nečim što je njemu odavno jasno i izvesno.

Presedeo je šest dana u podrumu kao i svi ostali, ne učestvujući ni jednom reči u bezbrojnim razgovorima, ne odgovarajući čak ni ženi na njena luda i uplašena pitanja.

Strašni su bili ti dani. Pedesetak duša sabijeno u tesnim zagušljivim i polumračnim prostorijama, ispregrađivanim ogradama od letava na onoliko odelenja koliko ima stanova. Prašina, nečistoća i strašan zadah. Svetlost slabih podrumskih sijalica. Piska sitne dece, neprestano kretanje i žagor, besmisleni razgovori i prepirke, bezrazložni plač ili smeh stešnjenog i uplašenog sveta. A spolja dopire huka i tutanj borbe koja se vodi danju i noću, svim mogućim oruđima, čas nešto dalje, čas strahovito blizu. A onda je došao i tome kraj. Borbe su umukle i u podrum su upali neki uzbuđeni mladi ljudi vičući:

– Otišli su, otišli! Evo naših. Izlazite, evo naših!

Karajan je izašao poslednji, vukući noge kao bolesnik, zgužvan i bled, sa bradom od nedelje dana. Pred njegovim očima ulica se ukazala u rumenom sjaju jesenjeg jutra kao procvetala pokretima, bojama i poklicima. Posle šest dana provedenih pri slaboj podrumskoj svetlosti, on je žmirkao, oči su mu bolno suzile; prizor pred njim izgledao mu je lud i nestvaran. I u grlu ga gu-

še suze. Vređa ga svaki poklič kao ubod igle, a njih ima na hiljade i sve se roje novi.

Odvraća lice od svega toga, ali tada na svojoj kapiji, pred samim očima, vidi pločicu od mesinga i na njoj usečeno sigurnim, pravilnim slovima: Stevan Karajan. Sam ne zna zašto, ali mnogo bi dao da može da ukloni tu tablicu, da je prikrije ma čime, samo da je sunce ne obasjava. Ali ne nalazi snage da to učini.

Okreće se opet ulici koja biva sve življa. Žene, vojska, civili sa puškama i crvenim trakama oko rukava. To su njihovi „naši“!, kaže Karajan sam sebi. I sve to uzavrelo i zatalasalo od uzvika i pokreta. Čini mu se da do ovog časa nije znao koliko ruku i koliko usta ima na svetu i kako silno mogu da viču i strahovito da izmahuju.

Podiže oči uvis, tražeći negde tamo bar mirnu tačku, ali uzalud. Tamo gore u visini, na petom spratu jedne kuće, nagnuo se neki čovek preko balkona i nastoji da pričvrsti novu i jarku zastavu. Toliko se nagnuo da mora pasti, čini se Karajanu. Svuda isto: rizik i bezumlje, misli Karajan, svuda isto! I toliko ga draži taj čovek koji, prezirući opasnost i sve zakone opreza, hoće da na vrtoglavoj visini utvrdi zastavicu, da se zaboravlja potpuno i počinje da grdi, da viče:

– Budalo, pašćeš! Silazi, budalo! – vikao je kroz suzan grč piskutavim glasom, koji niko nije mogao da čuje, i mahao rukama prema balkonu u visini.

Kako su svi vikali i mahali, niko na njega nije obraćao pažnju.

Karajan se oseti tada tako sam i neshvaćen i ugrožen na toj ulici da se povuče u hodnik, samo da ne gleda to što od sada treba, valjda, da se zove život. Ali tek

što je ušao u hodnik, zasu ga sa stepeništa tutanj koraka i radosna vika ljudi i žena koji su u tom trenutku silazili odozgo. I Karajan ne krenu uz stepenice u svoj stan, gde su žena i devojka već spremale i uređivale sobe, nego se, ne znajući ni sam šta radi, spusti u podrum, iz kojeg je pre pola časa izišao.

Odozdo ga zapahnu strašan zadah. I ono malo svetlosti bilo je ugašeno, ništa se nije razabiralo. Prigušeno ječeći kao ranjena zverka, on se svaki čas udario o stolice i razne druge predmete koji su ovih poslednjih dana bili sneseni u podrume. Nekako napipa put do svoga odeljenja i nađe onu gomilu od svakojakih otpadaka, strugotine i sitnog uglja na kojoj je proveo šest dana i noći. Same se noge saviše, same oči sklopiše, i bez misli i reči on leže u mrak i nečistoću kao u svoj rođeni grob.

(1949)

DEDIN DNEVNIK

U velikoj palati *Instituta hemije za ishranu (HEZIS)*, u Makišu, sedela su posle podne 20. oktobra 1994. godine tri mlada inženjera razgovarajući. Posle ručka oni su se povukli iz trpezarije u sobu najstarijega od njih trojice, Marka, da tu u razgovoru popuše po cigaretu. Široki prozor inženjerove sobe gledao je na prostrani park *Instituta*, koji je na ovom nekad pustom i močvarnom makiškom zemljištu izrastao za četrdeset godina tako lepo, da je postao ponos ovog novog beogradskog rejona, jedan od najlepših parkova grada.

Ta tri druga, dobri radnici i veliki veseljaci, zvali su se Marko, Žarko i Jovan, ali su još na Univerzitetu ovog trećeg prozvali u šali Darko, da bi im se imena rimovala i slagala kao što se njih trojica slažu. I to mu je ostalo kao nadimak.

Marko je čovek od knjige i mašte. Žarko je jaka priroda, sa živim osećanjem stvarnosti, kao neki pravak u ovoj drugarskoj trojci. Darko je lep, nasmejan i dobroćudan mladić, obdaren onom blagorodnom